

דבר העורך

לפני שהסכמתי לשמש כעורכו של כתב העת "מסגרות מדיה" חשבתי שיהיה זה תפקיד תובעני ואף כפוי טובה: תובעני, כי ככל תפקיד עריכה, ובמיוחד של כתב עת צעיר, הוא מצריך מאמצים רבים, השקעת זמן ואנרגיות, סבלנות וגם לא אחת התעקשות (על תיקונים נדרשים, על עמידה בלוחות זמנים ועוד); כפוי טובה, כי תפקיד זה מעמיד עורך במצבים לא נעימים של חוסר הסכמה וויכוחים. אין אהבות מאושרות, ואין עורכים הזוכים לאהבת הכול... ובכל זאת, למרבה ההפתעה ולשמחתי הרבה, חלק מן התחזיות הקודרות התברו. ראשית, התפקיד אינו כה תובעני: אמנם יש פניות והגשות רבות – חלקן נדחות, רובן מצריכות שינויים ותיקונים, יש הגשות חוזרות ובדיקות חוזרות – אך הדברים נעשים באופן "חלק", בשיתוף פעולה מלא ואפילו בידידותיות רבה. ושנית, אמנם לעתים יש חילוקי דעות, ולעתים יש ביקורת על החלטת המערכת, ועם זאת הדברים לא הגיעו לוויכוחי סרק או לחילופי מילים קשות.

אך יותר מכול, יש בתפקיד זה סיפוק רב: מאמרים טובים המוגשים לפרסום משמחים כל עורך, ומאמרים המשתפרים לאחר הערות הקוראים מביאים שמחה רבה הן לכותבים הן למערכת. זה אינו מסע שכנוע לגיוס העורך/ת הבא/ה, שהרי רק התחלתי בעבודתי; אבל יש כאן בהחלט הכרת תודה מצדי לכל הרבים שתרמו לשני הגיליונות שערכת, ולזה שכבר נמצא בעבודה. מאחורי כל מאמר ומאמר המתפרסם כאן ניצבים לא רק כותב ועורך; נוספים להם מחווי הדעה, הקוראים ומעירים ולעתים אף קוראים גרסה שנייה ושלישית, עורכת לשון מסורה וקפדנית (ד"ר מירי הורביץ בת-משה), חברי מערכת המסייעים לי, אנשי הרשות השנייה המסייעים להוצאה לאור של כתב העת, ואפילו שני העורכים הקודמים, מוטי נייגר ועקיבא כהן, שעל עצתם ועל ניסיונם הרב אני מסתמך לא אחת.

זהו הגיליון העשירי של "מסגרות מדיה": עשור חגיגי וראוי לציון. וכמו תמיד הוא כולל (ארבעה) מאמרים מחקריים מקוריים המתפרסמים כאן לראשונה וסקירות של (שני) ספרים חדשים.

המאמר הפותח הוא "הפער הדיגיטלי כפער חברתי, האומנם? אי-שוויון בנגישות לאינטרנט וכשימוש בו בקרב מהגרים בחברה הישראלית", פרי

הצלילות בקישורן נבחן באמצעות שני צירים מחקריים משלימים: הציר הראשון בוחן את הבניית הערך ההדרשותי, והציר השני בוחן את השלב הבא במערך הייצור העיתונאי, ולפיכך הוא בוחן ומנתח את המסגורים המרכזיים שבאמצעותם סוקר משבר הצלילות בקישורן.

שני ספרים חדשים נסקרים בגיליון זה. הראשון הוא ספרה של עירי מרקוזה-הס, "העיתון – וסיפור המשפחה שמאחוריו". ספר עב כרס זה (473 עמודים) מספר את סיפורו של העיתון "ידיעות אחרונות", אך מתמקד בעיקר בהיסטוריה הסבוכה, המפותלת והמרתקת של האנשים והמשפחה שמאחוריו. זה ספר מעורר מחלוקת, ולו רק משום שרבה בו הביקורת "מבפנים" ומשום שיש בו הצגת סיפורו של העיתון מן הפרספקטיבה של הצד האחר, אותו צד שהיה מעורב בהצלחתו של העיתון אך הרגיש נעזב ואף נבגד כאשר נותק ממנו. דווקא משום כך ביקשתי, באופן חריג, שיהיו לספר שלוש סקירות פרי עטם של כותבים שונים: עווי אלדע, מרדכי נאור ועווי בנימין. לשמחתי מצאתי שהספר המרתק הזה זכה לסקירות מרתקות לא פחות ואף דקדניות מאוד. הספר השני שנסקר בגיליון הנוכחי הוא ספרו של רפי מן, "המנהיג והתקשורת: דוד בן-גוריון והמאבק על המרחב הציבורי 1948-1963". יש בספר זה הצגה מודענת ומחדשת של יחסי בן-גוריון והתקשורת ואף שבירת מיתוסים: מקובל לייחס לבן-גוריון עמדת כוח שתלנית לגבי התקשורת וגם נכונות מתמסרת של התקשורת דאז להתגייס לשירותו של המנהיג. אך בספרו של רפי מן, נבחנות ואף מנתצות כמה מן הקביעות הללו. אורן מאירס יוורס פרי כתבו את סקירות הספר הזה.

וכדרכי, כמה מילים לגבי העתיד: גיליון זה מופץ בכינוס השנתי של האגודה הישראלית לתקשורת. אנו מבקשים ממגישי המאמרים לכינס זה להגישם גם ל"מסגרות מדידה", הבימה הרשמית של האגודה הישראלית לתקשורת, הבימה שלה נחשפים חוקרי התקשורת, המורים לתקשורת, הסטודנטים ותלמידי התיכון, העיתונאים ואנשי תקשורת רבים. כמובטח, אנו עושים הכל כדי שההליכים יהיו מסבירי פנים, מהירים וכלל זאת מעמיקים וכבדי ראש. גם מאמר שאינו מתקבל יזכה להערות ולהצעות לתיקון ולשיפור. תהליכי הערכה מהירים למדי, וכל שלב ושלב מקבלים החוקרים דיווח על התקדמות התהליך. אמנם לא נפרסם מאמרים שהתפרסמו כבר בכימות אחרות, אך אנו מעודדים הגשת מאמרים בנרסה "ישראלית", המתאמים לקהל ישראלי והמתמקדים בתקשורת הישראלית על כל היבטיה, ובכללם תקשורת המונים ותקשורת בין-אישית.

עבורתן המשותפת של סבינה וסבטלנה צ'אצ'אשוילי-בולוטין. מחקר זה מתמקד בפערי הגישה והשימוש באינטרנט בין עולים מחבר העמים, מאתיופיה וממדינות המערב ובין האוכלוסייה הישראלית הוותיקה. הנתונים מעידים על פערים משמעותיים ומראיגים: החוקרות מרגישות כי לפערים בין עולים וותיקים ובין קבוצות עולים שונות יש השלכות חשובות. כיוון שגישה למחשב ושימוש בו מהווים משאב חשוב התורם לתעסוקה ולהכנסה, אי-שוויון דיגיטלי מהווה גורם המנציח, או אף מגדיל, אי-שוויון חברתי-כלכלי.

גם המאמר השני עוסק בפלטפורמה מקוונת: זהו מאמרה של ורד מלכה "פורום דיונים כוירת דליברציה וכסוכן העצמה: מקרה הבוחן של סטודנטים בחוג לתקשורת". המחקר מתמקד במקרה בוחן ייחודי שבו סטודנטים שהשתתפו בפורום דיונים נבדקו מבחינת חוויית ההשתתפות בו ומבחינת ההשפעות שאפשר לייחס להשתתפות בפורום כזה. כפי שממצאי המחקר מגלים, הצלחתו של המיזם הנוכח מלמדת כי השילוב בין פעילות מקוונת ובין פעילות פנים אל פנים אכן אפשר לסטודנטים התנסות חיובית בפעילות תקשורת דליברטיבית. התנסות זו עשויה להגביר את סיכויי השתתפותם של הסטודנטים בפעילות דליברטיבית רחבת היקף בעתיד, וייתכן שהיא אף תגביר את רמת מעורבותם החברתית-פוליטית.

מאמרה של איילת כהן עוסק בפורמט תקשורת מיוחד, תכנית הטלוויזיה "היום שהיה" בהגשתו האישית מאוד של גיא זור. התכנית מעוצבת כמגוון חדשות המסכם את כותרות היום באווירה נינוחה ולא רשמית ובנימה אישית. זהו נוהג להביע בדבריו בתכנית עמדה אישית גלויה ולשלב בדיווחים הערות ביקורתיות, לרוב בנימה אירונית. התכנית "היום שהיה" נבחנה במחקר זה כחלופה ביקורתית למהדרות החדשות המסורתיות. לכן מתמקדת החוקרת בררכים שבהן משקפים הררכיבים המילוליים והחזותיים של השיח המיוחד בתכנית זו את ההתייחסות הרפלקטיבית של מפיקיה לסוגיות מרכזיות אחרות, ובהן התמורות במהות הטקסט שכותרתו "חדשות", דרכי הפעולה של עיתונאי החדשות ותפקידם כמעוררי מודעות חברתית וכן תפקיד הצופים.

המאמר האחרון הוא פרי עטם של אורן מאירס ואסף רוזן, "טוהר וסכנה: הדרשותיות, מסגור משברי תדמית ותחקיר הצלילות בקישורן". ב-26 במאי 2000 פרסם מוסף "7 ימים" של "ידיעות אחרונות" תחקיר מאת ציון יחזקאלי וענת טל-שיר, ובו דווח כי צוללני שייטת 13 (הקומנדו הימי) והילה"ם (יחידה למשימות תת-מימיות) של חיל הים, שהתאמנו בצלילה בנחל הקישורן במשך עשרות שנים, מימי הקמת המדינה ובעיקר מאמצעי שנות השישים, נחשפו לחומרים מסרטנים שמזרזמים לנחל מפעלי תעשייה באזור. מחקרים של מאירס ורוזן בוחן את הסיקור העיתונאי של המשבר הציבורי שהתפתח בעקבות פרסום התחקיר. סיקור משבר

להתראות בגיליון הבא של "מסגרות מדיה".

פרופ' גבי וימן